Öznellik, yani felsefecilerin “qualia” dediğine aslında atasözleri açısından hiç de yabancı değilizdir. Hepimiz biliriz. “*Ateş düştüğü yeri yakar*” ya da “*acıyı çeken bilir.*” Öznellik işte budur. Benim duyumsadığım ağrıları, sizin de duyumsayamamanız gerçeğiyle ifade edilebilir. Ben dünyayı kendi bakış açımdan görürüm, siz de kendi bakış açınızdan görürsünüz. Ben kendi içsel akıl durumlarımın farkındayımdır, başkalarının değil.
[1]
Başkaları da kendinin içsel farkındalığındadır.
Qualia
işte budur.

Her birimiz kendi bilincimizi doğrudan deneyleriz, ama özel bir yere yerleşmiş olan duyumlar ve düşüncelerin fiziksel olmayan evrenini deneyleyemeyiz; başka biri tarafından gözlemlenmiş olmak, bilincimiz için imkânsızdır. İnsan başkalarındaki bilinci yalnızca davranışları ve fiziksel evren aracılığıyla, onlarla iletişim kurma yoluyla anlayabilir. [2]

Türler evrensel olmasına rağmen, farklı sorunlara/sorulara farklı yanıtlar vererek kişisel farklılık oluştururuz. İnsanların DNA’larının %99,9’u aynıdır ve sadece %0,1’i – yani 3 milyon baz çifti- kişilerde farklıdır (Maymunlarla bizim farkımız ise %1’dir). Buna rağmen bilişsel işlevlerde büyük farklılıklar gösteririz. Bu belki fiziksel (dendrit, miyelinizasyon), fizyolojik (sinaptik plastisite, sinir ileti hızı) veya psikolojik (kısa süreli bellek, yerine getirme fonksiyonu) özelliklerden kaynaklanır ve bütün bunların üzerinde genetik etkiler vardır. Bir benzetme yaparsak, atletik özellik psikolojik, fizyolojik (oksijen kapasitesi) ve fiziksel (kemik yapısı, boy) özelliklerin tümü ile belirlenir. Bilişsel yetenekler genetik yapıdan kaynaklanabilir; ama farklı bilişsel yeteneklerin özel bulguları büyük oranda çevresel etkilerle oluşurlar. [3]

Günlük yaşamda içsel olarak yaşanan deneyimler çok farklı kelimelerle ifade edilir. Hastalık durumları buna güzel örnektir. Baş ağrısı, baş dönmesi herkes tarafından farklı ifade edilir. Genellikle ortak bir dil olmasına karşın, bazen içsel olarak yaşananları anlamak epey zordur. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse:

-Başımda *tutulma* oldu ve kendimi kaybettim.

-Başımın arkasında *ivil ivil* ağrı var

-Sırtını *kütürdetmek*

-*İmik imik* ağrı

-Kolumda *tatlı bir ağrı* var

-Fena oldum

-Sanki *her şeyi unutacak gibiyim*!

-Damarlarıma asılıyorlar gibi…

-Önce kulağım çınlıyor ve sanki *içim örtülüyor*, ardından kendimi kaybediyorum.

Bizi biz yapan ve değişen zamana rağmen aynı benlikli “ben” olduğumuzu bize hissettiren, beynin kendisi değil, beyin içinde zamanla, benliklerimizi oluşturduğumuz zamanlarda gelişen sinirsel ağ şebekesidir. Ağ şebekesi aynı kaldığında, aradan ne kadar zaman geçse de çocukluğumuzdaki ben ile bu yaşımızdaki ben arasında belirgin bir “benlik” farkı görmeyiz. Zaman içinde deneyimlerimizden elbette çok şey öğrenmiş ve onları kullanmışızdır. Kullanırken üzerlerine yeni deneyimler eklemişizdir. Ancak, bütün bunlara rağmen, ben hala o eski benimdir ve üzerimden tren geçse bile aynı benliğimizi taşıyacağımız düşünürüz. Çünkü, şimdiye kadar yaşadığımız birçok değişme rağmen aynı benliğimiz durmaktadır.

Bununla ilişkili olarak, Jean-Pol Tossin aklı iki farklı durum öne sürer: analojik (benzerlikle) ve bilişsel. *Analojik bilgide*, farkında olmamızı gerektirmeden (karşımızdaki kişinin yüzünü tanıma gibi) benzerlik yoluyla çok hızlı şekilde kişiyi tanımadır. *Bilişsel durum*da ise, bilgi süreklilik kazanır ve bilince dönüşür. Bu işlem türünde, bilgiler süreklilik kazandığından, bunlar birleştirilebilir, ilişkilendirilebilir ve yeni anlamlar oluşturulabilir. Bilişsel işlem beynin önbeyin kabuğunda gerçekleşir ve bu bölgenin olgunlaşma düzeyiyle yakından ilgilidir. Çocuklarda bu nedenle zekâ salt analojik olarak işler.
[4]

Başkasının Ağrısı

Bir arkadaşınız çivi çakarken, çekici parmağına vurduğunda, kendimizi onun yerine koyar ve acı çektiğini hissederiz. Bu empati hissi nörolojik yani beyinde çalışan yerler olarak da eşitlenmiş midir? Yani, ağrıyı yaşayan ve kendini onun yerine koyanda, beyinde aynı alanlar mı çalışmaktadır? Yapılan bir çalışmaya göre, insanlar sevdikleri kişilerin acı çektiklerini gördüklerinde, acı çekenlerin beyinlerinde çalışan sinir ağlarına benzer beyin bölgeleri, onu seven ve acısını anlamaya çalışan kişide de aynı bölgede ortaya çıkmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın, çevresinden ağrılı uyaranlar gelmese bile, beyninde ağrı varmış ve kendi yaşıyormuş gibi, duygulanımla ilgili beyin bölgelerinin benzer şekilde çalıştığı gösterilmiştir. [5]

---

[1] Searle J. Minds, Brains and Sceince. Harvard University Press. 1984.

[2] Davies P. Tanrı ve Yeni Fizik. İm yayınları, 1995;158.

[3] Plomin R. The gebetics of g in human and mouse. Natute Neuroscience Review. Feb 2001;2: 136-141.

[4] Poulantaz A. Comment Present les Génies. Science and Vie, Şubat 2001. Bilim ve Teknik çevirisi, Mayıs 2001.

[5] Singer T. Science 2004; February 20.